

İNSAN NİYE DİNLER NİYE ANLATIR

Köksal Geçer

- İnsan merak eden bir varlıktır. Yine onun kadar merak edilmeyi isteme, merak edilecek şeylere sahip olma ve böyle yaşama da insana özgü hâllerdendir denebilir. Bu hislerin veya ihtiyaçların her insanda aynı ölçüde tezahür ettiğini söylemek elbette mümkün değil. Nitekim diğer duyguların, düşünsel nitelik ve ihtiyaçların da her mizaca göre başka biçimlerde öne çıkan bir dağılım gösterdiğini söyleyebiliriz. Anlatma, merak etme veya merak edilecek şeylere sahip olup onları nakletme istek ve becerileri de bazı insanlarda daha fazla gelişmiştir ki bunlar nâkil, hatip, nasihatçi veya haberci olmuşlardır.

Mahallenin olan bitenini derleyip toplayıp ilgisine ulaştıran hanım teyze de savaşlarda, seferlerde veya av eğlencelerinde yaşanan ilgi çekici şeyleri dost meclislerinde veya kahvehane gibi toplanma yerlerinde ilgililere ulaştıran anlatma becerisi gelişmiş neferler de onlara vakit ayırıp nakledileni can kulağı ile dinleme heveslileri de insanın varoluşundaki anlatma ve merak etme/ dinleme ihtiyacının yerleşik, belki de en eski figürleridir.

İnsanlık, olanları (gerçek öykü) anlatmanın veya dinlemenin cazibesini keşfettikten sonra olmasa dahi olmuş gibi anlatmanın (kurgu) ve olmamışsa da olmuş gibi anlatılanları dinlemenin zevkine yönelmiş de olabilir. Hatta hiç olmayacak (fantastik) şeyler anlatma becerisine sahip olanlara gösterilen bu merak ve dinleme ihtiyacı temelindeki ilgi, kâhin veya büyücü denilen insanların yetişip tanınmasına ve ilgi odağı olmasına da yol açmış olabilir.

Olmamış olanları da olmuş gibi anlatanlara yani bir kurgu oluşturup bunu nakledenlere ilgi veya bunların yetişip meslek erbabına dönüşmeleri, bilinmeyen âlemleri veya bilinen âlemin az bilinen yönlerini veya arkasındaki kurguyu/hakikati haber vermekle görevli gök elçilerinden esinle de gerçekleşmiş olabilir. Anlatıcıların gerçeğin

nakline gösterilen ilgiden yola çıkarak gerçek olmayanları gerçekmiş gibi anlatma, hiç gerçekleşme imkânı olmayacakları da tahayyül edip nakletme heveslerini bu gök elçilerinin muteber konumları da tahrik etmiş olabilir.

Reddedilemez olan bütün bu ihtimallerden arta kalan, anlatma ve dinleme/ merak etme ihtiyacıdır insanın. Bu ihtiyaç veya eğilim bir gayeye matuf (didaktik) veya bu gayeden uzak (sanatsal) bir şekilde anlatmanın ve dinlemenin zevkine talip kişilere hitap eden anlatıları ortaya çıkarmış olabilir. Kutsal kitaplar veya onların görevli elçileri, belli amaçlara yönlendirmek istedikleri tabilerini bu istek ve ihtiyacın sağladığı avantajlardan yararlanarak öğütlemeye çalışırken bu kaynaktan öğrendikleri kodlarla hareket eden profesyonel anlatıcılar, dinlemenin keyfine talip dinleyici kitleleriyle de buluşmuş olabilirler.

İnsanın zamana çok dayanıklı varoluşu, bu temel istek ve ihtiyaçlarının değişmeden süregelmesini sağladığı gibi akletme ve iş yapma, teknik ve araç gereç geliştirme becerisi de bu ihtiyaçlarını gidermenin yol, yöntem ve ortamlarının dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Başlangıçta yetenek ve istek sahiplerinin, hafızalarına güvenle sürdürdükleri anlatma faaliyeti, dinleyenler arasındaki yetenekli kimselerin de katkılarıyla anlatan ve dinleyen kişiler ve topluluklar arasında bir iletişim ve ileti imkân ve ortamı doğurmuşken zamanla bu işlemler, geliştirilen araçlardan da yararlanma yoluna gidilmesi sonucunu doğurmuştur.

Anlatılanların kalıcı kılınması ve başka ülke ve memleketler insanlarına da salimen ulaştırılması endişesi ile hareket eden gök elçilerinin örnek çabaları zamanla keyif için anlatan ve dinleyen kişiler ve topluluklar arasında da kâğıt ve benzeri kayıt vasıtalarının kullanılmasını sağlamış olabilir. Bu faaliyetleri yani anlatma ve dinleme/merak ihtiyacını keşfeden ticari zekâlarınsa önce müstensih sonra matbaacı ve yayıncı olmaları ihtiyaç ve merakların ticarileştikten sonra hızla yayılmasını sağlamıştır nitekim. Kitap ve matbaa bu ticarileşme sürecinin insan zekâsından doğan vasıtaları sayılabilir.

Değişen bireysel ve toplumsal hayat şartları ve dinleme ve eğitim ihtiyaçları da keyif için anlatma ve zevk almak için dinleme/ merak etme davranışlarının profesyonelleşmesini ve sektörel yapılara dönüşmesini sağlamıştır.

İnsanlığın bilinmeyen evveliyatına ilişkin varsayımsal olarak izi sürülebilecek olan anlatma ve dinleme ihtiyacının, kayda alınan tarihinde, izini sürmek ve bu devirlerin yorum ve değerlendirmesini yapmaksa şüphesiz daha kolaydır.

Kitap gibi bir vasıtaya, matbaa gibi kolaylaştırıcı imkânlarla kavuşan bu serüven; elektrikli ve elektronik iletişim vasıtaları ile daha da çeşitlenmiş ve karmaşık süreçlere evrilmiştir. Bunun bilinen ileri aşamasını sinema ve televizyon tekniği oluşturmaktadır. Tiyatroyu saymayalım çünkü o da eski sözlü iletişim dünyasının hatta kitap öncesi devirlerin araçlarından sayılabilir.

Gerçekle kurgunun, hayal edilenle gerçeğe dönüştürülebilenin imkânlarının beklenmedik bir hızla geliştiği günümüz teknoloji ve iletişim dünyasında ise

---

anlatma istek ve ihtiyacı, planları ile dinleme zevk ve meraklarının hangi düzlemde ilerleyeceğinin kestirilmesi pek mümkün görünmüyor.

Vurgulanması gereken bir başka nokta da tarihin her devrinde anlatma ihtiyacı ve dinleme merakının her koşulda belli insanlar arasında yoğunlaşan dolaşımı ile sanatsal bir etkinlik olarak icra edilmeye devam edecek olan bir uğraşı olacaktır. Sanat dışı amaçlarla anlatma ve dinleme istek, ihtiyaç ve uygulamalarının ise her türlü olumlu olumsuz örnekleri, amaçları ve sonuçları ile süregideceği anlaşılmaktadır. Bir başka nokta da ister istemez dinleyen, öğrenen, merakları manipüle edilen insanların, kitlelerin de bulunacağı ve bu kitlelerin büyük kurguyu elinde tutanlarca sanatsal veya başka amaç ve vasıtalarla yönlendirilmeye devam edeceğidir. Anlatma ve merak boyutlarıyla hayatın salt iyilik ve güzellik amacına yönelmesi ise mümkün bir imkânsız umut olarak varolmaya devam edecektir.